

La història contemporània de Catalunya en l'ensenyament primari i secundari, 1970-1990

Francesc Xavier Hernández Cardona

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

UNIVERSITAT DE BARCELONA
DIVISIÓ I
DEPARTAMENT D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA

TESI DOCTORAL

"LA HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA DE CATALUNYA EN
L'ENSENYAMENT PRIMARI I SECUNDARI, 1970-1990"

per Francesc Xavier Hernández i Cardona

Director de la Tesi: Dr. Pelai Pages i Blanch
Setembre del 1993.

INTRODUCCIÓ

Objectius principals i hipòtesis de treball. Fonts d'informació. Caràcter interdisciplinar de la recerca. Aproximació als diferents capítols.

OBJECTIUS PRINCIPALS I HIPÒTESIS DE TREBALL

El present treball té com a finalitat principal delimitar quin ha estat el pes de la història contemporània de Catalunya a l'ensenyament primari i secundari, entre els anys 1970 i 1990.

El període d'estudi seleccionat té interès ja que comprèn els darrers anys del Franquisme, període durant el qual la història de Catalunya no es contemplava en els programes oficials; i la lenta transició cap a un sistema democràtic, amb una progressiva normalització dels continguts catalans a l'ensenyament.

En plantejar la recerca vam procedir a delimitar objectius i hipòtesis de treball. El primer objectiu era detectar els ritmes de normalització a l'ensenyament dels continguts d'història nacional, i veure quines havien estat les característiques del procés.

Pel que fa a aquest punt, la hipòtesi de partida era que els ritmes no havien estat lineals, i que les transformacions polítiques no van suposar un canvi, ni autòmat, ni ràpid, quant a la incorporació de la història de Catalunya a l'ensenyament. La hipòtesi ha estat validada parcialment, ja que és, fins a cert punt, discutible que a finals dels 80 s'haguin incorporat realment continguts d'història de Catalunya a l'ensenyament. Per dir-ho d'una altra manera, es partia

d'una hipòtesi optimista que donava per certa una mínima normalització.

El segon objectiu, subordinat a l'anterior, però amb entitat pròpia, passava per l'anàlisi de les diferents iniciatives legislatives i veure com aquestes havien dificultat o propiciat la introducció de continguts d'història de Catalunya a l'ensenyament.

Interessava aconseguir una perspectiva històrica de la "Història" com a matèria d'ensenyament a l'Estat espanyol, a fi de copsar millor l'impacte de la Llei General d'Educació del 1970, parcialment vigent en el moment de realitzar la recerca. Calia matisar les iniciatives d'adequació, complementació o modificació de la Llei, en el marc de la transició política, fins arribar a l'anàlisi de la situació a finals dels 80. Òbviament, s'havien de contemplar indistintament tant les iniciatives del govern central com les de la Generalitat de Catalunya.

La hipòtesi de treball de partida era que la Llei de 1970 optava, de manera clara, per una història general, dins la qual la història d'Espanya tenia un pes fort, i que amb l'adveniment de la democràcia no hi havia canvis determinants, si bé s'admetien algunes concessions en funció del nou disseny polític de l'Estat autonòmic. D'altra banda, semblava que la història com a matèria a l'ensenyament havia experimentat un retrocés general tant a l'ensenyament primari com al secundari. Detectar el pes de la tradició com a condicionant dels programes del 70, copsar els nous elements i avaluar els canvis esdevinguts a partir de la transformació del règim eren, en síntesi, les tasques a realitzar.

Pel que fa a la Generalitat de Catalunya, i dins del marc de competències que li són atorgades per l'Estatut d'Autonomia, el que es pretén demostrar és que durant la primera dècada autonòmica no es donen iniciatives legislatives o administratives per normalitzar els

continguts d'història nacional a l'ensenyament, i que no serà fins a un període tardà quan començarà a plantejar-se la qüestió. En qualsevol cas s'havia d'intentar esbrinar quines eren les raons que explicaven la paràlisi o inhibició autonòmica al respecte.

El tercer objectiu era detectar quin havia estat el pes de la història de Catalunya, dins dels curricula (i a la pràctica) de l'ensenyament primari i secundari (Ciències Socials, Geografia i Història). Per raons òbvies aquest punt es centrava, sobretot, a la dècada dels vuitanta. Es tractava, doncs, d'aproximar, amb tot el relativisme possible, aquest tema.

La hipòtesi de partida considerava que el pes de la Història de Catalunya a l'ensenyament primari (Ciències Socials) i secundari (Geografia, Història) havia estat força reduït i desigual. D'altra banda, aquesta història de Catalunya semblava que s'emmarcava en una història-matèria disminuïda per les propostes del 70.

Un quart objectiu d'ordre, però, en bona part, l'objectiu central de la recerca era, precisament, establir el pes de la història contemporània de Catalunya dins del conjunt de la història de Catalunya que s'ofertava en el món de l'ensenyament. Delimitar per tant el pes de la història i de la història contemporània a l'ensenyament, i delimitar el pes de la història de Catalunya i de la història Contemporània de Catalunya respecte a la història general.

La hipòtesi de treball de partida era que el referent "medieval" i en menor mesura "modern", tenien un pes fonamental dins de l'ensenyament de la història de Catalunya, i que la història Contemporània de Catalunya apareixia de manera subsidiària. Aquesta hipòtesi és va revelar errònia, o si més no parcialment errònia, ja que tant les directrius de l'administració com els llibres de text afavorien

àmpliament la història Contemporània, i de manera subsidiària, la història contemporània de Catalunya.

La verificació de la hipòtesi de partida comportava, tanmateix, l'anàlisi de les raons que poguessin explicar aquesta situació, i la formulació de noves hipòtesis al respecte, que passaven, precisament, per sondejar si la complexa evolució política de l'Estat espanyol, havia propiciat, o no, un procés d'ingravidesa històrica respecte a un passat immediat, potencialment conflictiu, a fi de veure si això contribuïa a la marginalització de la història contemporània.

L'objectiu cinquè es centrava en l'anàlisi ideològica de la història de Catalunya i, en particular, de la Catalunya contemporània, que des de diferents òptiques s'ofertava al món de l'ensenyament. És a dir, detectar quins eren els llocs comuns, les temàtiques, personatges, fets, i fins i tot "mites" més usuals, tractant de calibrar quants d'aquests fets o fets emblemàtics de la història de Catalunya corresponien al món contemporani. Aquest aspecte es contemplava, evidentment, en un sentit ampli; recollint indistintament trets polítics, socials, econòmics, patrimonials etc..

La hipòtesi de treball, de la qual es partia, era que la majoria dels fets, personatges, institucions, etc., emblemàtics de Catalunya a l'ensenyament eren, bàsicament, els mateixos que va configurar la historiografia neo-romàntica, i que els notables èxits que hi havia hagut en recerca històrica, a Catalunya, no havien tingut una traducció, pel que fa al món de la divulgació històrica, en l'ensenyament. En aquesta perspectiva, la revalorització del referent medieval i modern semblava que hagués de ser dominant. Aquesta hipòtesi de partida també s'ha revelat dramàticament falsa, ja que el nivell d'història de Catalunya ofertat en l'ensenyament estava, quant a qualitat i coherència, molt per sota de l'oferta neo-romàntica tradicional. És a dir, ni tan sols s'aconseguien uns mínims coherents,

cosa que els corrents tradicionals sí que els asseguraven. Curiosament, els fets històrics i els personatges considerats emblemàtics, en una perspectiva tradicional, pràcticament no tenien incidència en l'ensenyament.

L'objectiu sisè pretenia mesurar les iniciatives que des de diferents àmbits s'havien fet per potenciar el coneixement de la història de Catalunya, entre els escolars i estudiants (grups de renovació pedagògica, institucions diverses, editorials...).

Al respecte, la hipòtesi de treball era que, malgrat que d'ençà el 1970, s'havien donat iniciatives qualitativament importants, aquestes no havien assolit una difusió o acceptació quantitativa. Per dir-ho d'una altra manera, en els dos darrers decennis s'han fet notables esforços i experiències singulars importants, però aquests esforços no han aconseguit una generalització significativa. Es feia palès que en aquest àmbit s'havien de recollir també les polèmiques entre els diferents corrents i moviments pedagògics.

L'objectiu setè passava per dur a terme una detecció d'actituds respecte a la història de Catalunya i, en particular, a la història contemporània de Catalunya per part de diferents col·lectius i sectors vinculats al món de l'ensenyament i, especialment, les actituds del món editorial. Amb tot plegat es pretenia analitzar la imatge que de Catalunya donaven els llibres de text, les raons i opcions dels editors, les opinions dels mestres, el seu grau de coneixement i preparació per impartir la matèria, i, amb tot el relativisme que la temàtica exigeix, tractar de valorar quines havien estat al respecte les actituds de l'alumnat.

Partíem de la hipòtesi de treball que el món editorial havia anat reaccionant en funció de les demandes del mercat (més demanda de continguts catalans a mesura que avançava la normalització) i dels

canvis quant a la legalitat vigent. En qualsevol cas feia la impressió que els continguts catalans havien anat en augment, però això s'havia de verificar i veure quin paper s'havia atorgat a la història contemporània.

Pel que fa als mestres i professors de BUP, partíem de la hipòtesi que mantenien actituds molt desiguals, a causa de diferents raons: politització del tema, sensibilitats diverses, manca de coneixements i preparació, etc.. Pel que fa a l'alumnat dels darrers anys, no es partia de cap hipòtesi clara; es considerava, tanmateix, que existia una actitud positiva, o si més no indiferent, davant la incorporació de continguts d'història de Catalunya a l'ensenyament.

Finalment, un dels objectius corolaris de la recerca era establir l'estat de la qüestió respecte a la història Contemporània de Catalunya en l'ensenyament, tenint en compte que el moment en el qual s'elaborava el treball era força complex des del punt de vista educatiu, i que un treball d'aquestes característiques podria ser una aportació més per clarificar el panorama. En els darrers anys, i en tot el conjunt de l'Estat espanyol, es dona un procés global de reforma de l'ensenyament. El paper que hi pugui jugar la història, la història de Catalunya i la història contemporània de Catalunya, com a contingut en l'ensenyament, és encara una incògnita, però no hi ha dubte que qualsevol reflexió pot contribuir positivament a reubicar els papers.

Com es pot observar l'objecte d'estudi i el camp de treball seleccionats eren molt concrets i ben delimitats en l'espai i en el temps, aspectes, tanmateix, no contradictoris amb la seva amplitud. En efecte, a mesura que s'anava avançant en la investigació es copsava que el nombre de variables que apareixien eren desmesurades. Així vam haver de renunciar a realitzar un treball a fons sobre formació i condicionament del professorat, o resultats d'aprenentatge amb els

alumnes, ja que això hagués suposat autèntiques recerques autònomes i paral·leles. La centralitat es va intentar mantenir, precisament, a partir de l'anàlisi dels llibres de text que, al capdavant, esdevenien la documentació fonamental que podia donar llum als problemes exposats.

El període sobre el qual es centra el treball està comprès entre una Llei d'Educació i una Reforma Educativa, amb un interval de vint anys. Vint anys històricament molt rics, d'esperances i desesperances, de ritmes històrics ràpids i lents en paral·lel. En aquest període s'ha extingit o transmutat el règim franquista; s'ha produït una segona restauració monàrquica que ha comportat el restabliment progressiu de les llibertats democràtiques, i és també, en aquest període, que Catalunya s'ha dotat d'un Estatut d'Autonomia que, sobre el paper, garanteix competències plenes en Ensenyament. Però mentre això s'esdevenia, Europa conformava vertiginosament societats post-industrials, el desenvolupament tecno-científic avançava de manera galopant, la Guerra Freda feia el cant del cigne, i es posava damunt la taula la necessitat incontestable de crear un mercat europeu. Tot un marc referencial complex i divers, que pressionava de diferent manera damunt d'una matèria d'ensenyament en crisi i transformació.

Pel que fa a la delimitació espacial, el treball es centra estrictament en la Catalunya autonòmica dins l'Estat espanyol. Tracta, doncs, de treballar sobre quina imatge de la història contemporània de Catalunya s'ha donat, a l'ensenyament primari i secundari, de la Catalunya tetra-"provincial". Certament, seria molt interessant treballar sobre la imatge que de Catalunya s'ha donat i es dona al conjunt de l'Estat espanyol, i no és menys cert que seria extraordinàriament interessant detectar la imatge que es dona de Catalunya, i la seva història, en altres països, però aquest era un objectiu excessivament ambiciós que depassava les possibilitats de la recerca. També vam descartar un estudi que incloués les contrades catalanes del

Departament dels Pirineus Orientals (antics comtats de Cerdanya i Rosselló), el País Valencià i les Balears i Pitiuses, atès que presenten una història contemporània molt diferent, tot i la base lingüístico-cultural comuna i un marc legislatiu amb particularitats (a partir del desenvolupament autonòmic). Aspectes aquests que feien tècnicament difícil la seva integració: el treball s'hagués multiplicat per quatre i s'hagués fet necessari emprar metodologies diferents. A banda que és discutible, òbviament, la tradició germànica que tendeix a identificar llengua i nació. En qualsevol cas, segons opinió de l'autor, el tema dels límits de Catalunya és obert i dinàmic. Al capdavant, i ni que fos per raons estrictament operatives, vam limitar el camp de treball a la Catalunya administrativa dins l'Estat espanyol.

FONTS D'INFORMACIÓ

Aquest treball s'ha elaborat a partir de diferents fonts d'informacions directes i indirectes. S'ha efectuat una anàlisi de la legislació precedent a fi d'ubicar, amb una mica de perspectiva històrica, quin havia estat el paper de la història a l'ensenyament primari i secundari. A partir dels 70 l'anàlisi de lleis, decrets i ordres, elaborats indistintament per les instàncies legislatives-executives de l'Estat espanyol i les de Catalunya es fa més persistent. L'objectiu era clar, es tractava de saber com entrava o no, la història de Catalunya a l'ensenyament, tenint en compte el marc legal de cada moment.

A banda d'aquesta anàlisi legal, la documentació principal, la que vertebrava el treball, han estat els llibres de text, considerats com a fonts primàries de primer ordre (atenent l'objecte d'estudi). Enteníem que el llibre de text, majoritàriament emprat en els darrers anys, és una de les formes més reals i objectives on es concreten les diferents

disposicions legals. Els llibres de text, per sort o per desgràcia, han estat una eina fonamental a l'escola catalana dels darrers anys, i en la majoria dels casos les programacions escolars i l'estructuració de programacions s'han efectuat a partir del llibre de text com a element vertebrador. Així doncs, l'anàlisi de llibres de text, a diferents nivells, és la font d'informació més rellevant que s'ha emprat. A fi de procedir al seu estudi es va dissenyar un ampli qüestionari a aplicar sobre una mostra generosa de llibres de primària i secundària.

A banda del llibre de text que té un paper cabdal en els processos d'ensenyament-aprenentatge, també s'han tingut en compte tots els materials didàctics perifèrics generats, durant el període, per a l'educació. El raonament per usar aquestes fonts es basava en el fet que, a diferència dels llibres de text, els materials no estan sotmesos ni a disposicions ni controls administratius, i en bona part la seva realització-producció depèn dels esforços d'institucions i societat civil. Això podia permetre, d'alguna manera, calibrar les inquietuds de la societat respecte la necessitat, o no, d'introduir materials i continguts d'història de Catalunya a l'ensenyament.

L'anàlisi de l'oferta bibliogràfica, de materials complementaris i diversos, d'activitats, etc., que incideixen en l'ensenyament, ha estat una font d'informació important per emmarcar el problema.

Hem emprat també moltes hores de conversa amb col·lectius de mestres i professors de secundària a fi de copsar inquietuds i posicions. S'han utilitzat també qüestionaris per aproximar-nos als coneixements dels alumnes. En aquest sentit, s'inclou a l'annex II del volum II un treball específic sobre els coneixements del patrimoni per part dels alumnes. Entenim que el patrimoni és un dels elements on d'una manera més diàfana pot incardinar-se la cultura i l'aprenentatge històric. D'altra banda, el patrimoni històric-artístic reuneix tot un seguit de característiques que el fan idoni com objecte d'estudi. Així, el

patrimoni pot treballar-se indistintament des de l'òptica dels fets i conceptes, els procediments o les actituds, els valors i les normes. L'estudi del patrimoni té, d'altra banda, un marcat caràcter interdisciplinari i sintetitzador tant de diferents aspectes històrics com d'altres ciències socials. Per aquesta raó el patrimoni històrico-artístic rep una especial atenció al llarg de tot el treball, fins i tot en l'anàlisi dels llibres de text.

Les entrevistes i converses no s'han limitat al professorat, també hem copsat i incorporat les problemàtiques exposades per editors, autors de llibres i llibres de text, venedors de llibres de text, tècnics de l'administració i tècnics assessors de la Reforma Educativa. Sovint, encara que no sempre se les citi explícitament, les problemàtiques exposades són producte d'un ampli intercanvi d'opinions que hem tractat de sintetitzar al llarg de tot el treball.

També hem procedit a una àmplia recerca sobre fonts secundàries. Hem tractat de consultar la bibliografia que de manera central o perifèrica existeix sobre la qüestió. Com hem indicat anteriorment el gran nombre de variables que incideixen en el món de l'ensenyament ha portat a considerar les aportacions realitzades des dels més diferents punts de vista d'opinió i disciplinars.

CARACTER INTERDISCIPLINARI DE LA RECERCA

El present treball cal situar-lo en un context interactiu de diferents ciències i disciplines. La voluntat de l'autor ha estat situar-lo a partir d'un eix estructurant format, primer, per la Història Contemporània i, després, per la Didàctica de les Ciències Socials.

Aparentment, la reflexió sobre un període tant recent com és el comprès entre 1970 i 1990, sobre el qual encara no disposem d'una

perspectiva històrica global, podria semblar excessivament immediat per ésser sotmès a un procés d'anàlisi històrica. Ara bé, no es tracta d'una recerca històrica recent habitual i comuna. L'objecte d'estudi és, precisament, sobre com s'ha divulgat la història contemporània de Catalunya en un medi molt concret, com és el de l'ensenyament. Hi ha, doncs, una reflexió epistemològica sobre el què és la Història Contemporània, les seves funcions socials i les seves formes de divulgació i difusió, els valors que es transmeten etc.. Es tracta, així, d'una temàtica que no es pot defugir ni rebutjar, a la nostra manera d'entendre, des del punt de vista de la coherència de la Història com a disciplina científica. Al capdavant, cap disciplina pot desentendre's del tractament que d'ella se'n faci a l'ensenyament o en altres camps de la difusió.

Des del punt de vista de l'autor es tracta plenament d'una tesi d'Història, en tant que la història contemporània i la seva difusió és l'objecte d'estudi, tot i que des del punt de vista temporal s'operi sobre una situació històrica relativament recent.

D'altra banda, les propostes d'història contemporània de Catalunya que operen dins el món de l'ensenyament no són un accident actual, es fonamenten en posicions, interessos i opcions ideològiques que, en molts casos, ens remetent a dècades anteriors.

Així doncs, la Història Contemporània té un paper estructurant important en aquesta recerca, i no solament pel que s'acaba d'esmentar. L'aparell conceptual i analític amb què s'ha treballant el projecte està fonamentat en les tècniques de treball dels historiadors.

Compartint el protagonisme que la Història hi té, cal situar, al mateix nivell, la Didàctica de les Ciències Socials. Aquesta l'entendem com una "didàctica específica" l'objecte de la qual és

reflexionar, analitzar i proposar al respecte de la difusió, divulgació i didàctica de les diferents ciències i disciplines que treballen sobre les societats humanes en uns temps i uns espais concrets. Hom considera que la selecció de continguts, l'estructuració d'aquests, les estratègies didàctiques emprades en cada moment, la formació i opcions de mestres i professors, la disposició i característiques dels materials analitzats, respecte l'objecte d'estudi d'aquest treball, donen a la Didàctica de les Ciències Socials un paper important.

En efecte, l'objecte d'estudi és la història contemporània de Catalunya, però també en un medi molt concret, el del món de l'educació. Per tant, l'aparell conceptual, terminològic i analític de la Didàctica de les Ciències Socials, i, sobretot, allò que fa referència a la didàctica de la història, comparteix també protagonisme amb la mateixa Història.

A partir dels dos eixos estructurants: "Història" i "Didàctica de les Ciències Socials" s'hi incorporen, de manera subordinada, les aportacions d'altres ciències i disciplines que també esdevenen imprescindibles en el treball. Així, tant la Pedagogia com la Psicologia hi juguen un paper important, i particularment pel que fa a la Pedagogia caldria destacar el paper de la Didàctica General. El món de l'educació, ben present en aquest projecte, requereix, per a una correcta aproximació, tenir en compte les aportacions sobre estratègies i desenvolupament cognitiu que ens indiquen ambdues ciències.

També s'han considerat les aportacions que es podien fer des del camp de la Sociologia (Sociologia de l'Educació) i de l'Antropologia. Els condicionants que suposen les estructures i formes d'organització socials, així com les cosmovisions, mites, creences i tradicions d'una societat determinada com la catalana, condicionen el caràcter dels

programes d'estudis i dels dissenys curriculars. Les fonts socio-antropològiques dels curricula són elements determinants en el caràcter d'aquests i, com a tals, s'han de tenir en compte.

Podríem resumir, doncs, dient que es tracta d'una recerca Històrica i de Didàctica de les Ciències Socials que integra les aportacions de diferents ciències i disciplines. Tot i que el projecte es situï en una perspectiva històrica les conclusions i experiències poden tenir una notable aplicació prospectiva i, sens dubte, podran ajudar al replantejament del paper de la història contemporània de Catalunya a l'ensenyament primari i secundari.

Un aspecte molt important a tenir en compte és que en cap moment hem volgut plantejar, en el present treball, un debat psico-pedagògic. El nostre problema no era, en aquesta ocasió, si els nens-adolescents poden o han d'estudiar història de Catalunya, o si poden o no poden entendre història, o quin tipus d'estratègies didàctiques s'han d'emprar... El nostre problema, el problema estricte era veure si durant el 1970-1990, s'havia impartit o no història de Catalunya i història contemporània de Catalunya a l'ensenyament primari i secundari. A partir d'aquí analitzem com, per què i de quin tipus. En cap moment, però, hem entrat en un debat sobre si s'ha d'ensenyar o no s'ha d'ensenyar, si ha de constituir una matèria aïllada o no, si ha de ser estructurant o bé subordinada a una història general..., debats tots ells interessants que no hem abordat en aquesta ocasió per la distorsió que podia suposar respecte del problema principal

Aquesta recerca podria haver-se desenvolupat indistintament en un Departament d'Història Contemporània o en un de Didàctica de les Ciències Socials. El fet que l'autor es reclami, bàsicament, d'una formació històrica, tot i dedicar-se en aquests moments a la difusió, divulgació i didàctica de les Ciències Socials, així com el fet que,

en iniciar-se els treballs, el Departament de Didàctica de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona no estigués constituït, va propiciar que el projecte de recerca es vehiculés a través del Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona.

L'autor vol agrair al Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona, així com al director d'aquest treball, el Dr. Pelai Pagès i Blanch, l'acceptació d'una recerca d'aquest tipus. Actituds que demostren una ferma sensibilitat en considerar com a propi tot allò que té a veure amb la didàctica, divulgació i difusió de la Història Contemporània.

APROXIMACIÓ ALS DIFERENTS CAPÍTOLS

Passem a continuació a enumerar les principals característiques dels capítols en què s'organitza el treball. Hem inclòs un primer capítol introductorí sobre les funcions ideològiques de la història a l'ensenyament i la història en els orígens de l'escola pública a Europa, així com l'evolució recent de les diferents tradicions europees en didàctica de la història.

Aquest primer capítol és de caràcter introductorí i referencial. Es considera la funció quasi estrictament d'adoctrinament ideològic que va tenir la història en els orígens de les escoles públiques a Europa. Els naixents estats liberals, estructurats en base als anomenats "mercats nacionals", necessitaven consolidar la seva cohesió social i nacionalitària interna, i aquesta era una de les funcions prioritàries que s'assignava a la història a l'escola.

En aquest mateix capítol es consideren les successives impugnacions i crítiques al paper ideologitzador de la història a l'ensenyament,

protagonitzades per diversos autors i col·lectius, moviments pedagògics i evolució del mateix pensament institucional. Es consideren, també, les tradicions pedagògiques més sòlides, o si més no les que han influït més a Catalunya i l'Estat espanyol.

Finalment s'incorporen en aquest apartat les darreres discussions i l'estat de la qüestió respecte de la funció que ha de tenir la història a l'ensenyament, i quines són les perspectives de futur que s'intueixen. Aquest capítol de caràcter introductori, com hem assenyalat, s'ha treballat bàsicament a partir d'una recerca bibliogràfica centrada en treballs produïts a França, Regne Unit, Itàlia i Estats Units.

Els capítols 2on i 3er tracten sobre la història de la "Història" com a matèria educativa a l'Estat espanyol. El capítol segon tracta des dels antecedents de la il·lustració fins la II República, i el tercer es centra des del franquisme fins el 1970.

Aquests capítols tenen com a funció focalitzar progressivament l'objecte de la recerca. Si en el primer apartat s'aproximava una temàtica genèrica, a propòsit del paper de la història en el marc de l'ascensió dels estats europeus liberals-capitalistes, en aquests s'aborda, en una perspectiva històrica, el cas de l'Estat espanyol. Evolució certament molt complexa degut a les múltiples vicissituds polítiques al llarg dels segles XIX i XX. S'estudia la formació de l'aparell escolar espanyol des del punt de vista legislatiu i, de manera més concreta, el paper de la història dins l'evolució dels plans d'estudis i programes oficials, tot considerant el seu pes dins d'aquests. El caràcter de la història que s'imparteix s'aproxima, sobretot, a partir dels continguts d'alguns llibres de text i de les programacions. S'intenten fixar quins són els tòpics que, a manera de baules, articulen la Història a l'ensenyament primari i secundari.

Paral·lelament, es considera l'impacte de l'aparició d'una sòlida historiografia, de caràcter neo-romàntic, a Catalunya, i s'intenta avaluar l'impacte directe o col·lateral d'aquesta, en funció de les conjuntures polítiques, en el món de l'ensenyament. Així mateix, s'aproximen quins seran els tòpics que articularan la divulgació d'aquesta historiografia i de les transformacions que s'operaran durant el període republicà.

Aquests capítols s'han treballat a partir d'una recerca bibliogràfica i de legislació, sintetitzant i aproximant punts de vista d'autors que ja han treballat anteriorment aspectes relacionats amb el tema. Hagués estat extraordinàriament interessant realitzar un treball de recerca ampli a propòsit d'una mostra representativa de llibres de text d'aquest dilatat període. Aquest, tanmateix, ja hagués estat tema suficient per una recerca atònoma, i ens hauria allunyat excessivament del treball sobre el tema principal. Amb tot, malgrat no fer-se una recerca exhaustiva, sí que es realitza un tempteig sobre el caràcter dels continguts que divulgaven els llibres de text. S'entén que el llibre de text és un document "objectiu" vinculat a uns programes i uns alumnes, que permet detectar amb una certa precisió com es concreten uns determinats continguts genèricament fixats per plans o programes. Són, per tant, un document de primera mà extraordinàriament útil per avaluar allò que s'ha ensenyat i tramès als alumnes.

Els capítols 4rt, 5è, 6è i 7è, centren, des de diferents òptiques i seguint un ordre cronològic, les ventures i desventures de la història entre la L.G.E. de 1970 i els prolegòmens de la Reforma Educativa a finals dels 80.

La finalitat bàsica d'aquests capítols és acotar el marc legal i la seva evolució. Es realitza una anàlisi exhaustiva de les diferents iniciatives legals que han regulat l'ensenyament primari i secundari d'ençà el 1970. El que més interessa d'aquest apartat és, precisament,

tot allò referent a programes orientatius, normatius o experimentals. S'estudien a fons els continguts proposats per tal de delimitar quina és la "proporció" de continguts d'història de Catalunya en general, i dins d'aquesta quins són els continguts d'història contemporània de Catalunya. En el cas dels programes genèrics per a tot l'Estat, sobretot els més reculats, es tracta de copsar la possibilitat que podria haver-hi, amb la normativa a la mà, d'introduir continguts d'història de Catalunya.

En el capítol 6è es realitza una anàlisi en profunditat dels diversos intents de programacions (o dissenys curriculars) realitzats o experimentats en el marc de la Reforma Educativa. Concretament s'estudien els continguts de la primera proposta d'11-14 de la Generalitat de Catalunya, l'Ordre de juny de 1988, el primer i segon nivell de concrecció del Cicle 12-16 etc. Sempre intentant delimitar, a partir sobretot de l'estudi dels continguts factuais i dels objectius terminals o referencials, quin és el protagonisme que es dona a la història contemporània de Catalunya. Així mateix, s'intenta fixar quins tipus de continguts històrics es proposen en cadascuna de les iniciatives: polítics, socials, de vida quotidiana, d'història de la ciència i la tècnica, d'història de l'art, del patrimoni històrico-artístic, etc. El capítol 7è aproxima la problemàtica des d'una dimensió més institucional i de societat civil, tractant de copsar el paper dels moviments de renovació pedagògica i les seves lògiques d'actuació. Es tracten els diversos posicionaments i activitats de tota mena realitzats des de fora de l'aparell escolar, a fi d'introduir, debatre o tractar el tema de la història nacional a l'escola. Es tenen en compte, bàsicament, els esforços dels moviments de renovació pedagògica, amb l'anàlisi de propostes i materials que van realitzar en el seu temps. També les diferents iniciatives que, per part de la societat civil, van reivindicar una escola amb llengua i continguts catalans.

L'anàlisi de la legislació, dels programes, de les propostes de programes, de les revistes especialitzades, així com les informacions obtingudes a partir de l'intercanvi d'opinions amb testimonis o protagonistes de diferents iniciatives, són les fonts principals que informen aquests capítols.

Els capítols 8è, 9è, 10è, 11è, 12è 13è i 14è són el component medul·lar de la tesi i es centren en l'anàlisi de llibres de text del període I, principalment, sobre les obres aparegudes a partir de 1980. Es parteix de la base que el llibre de text ha tingut i té una importància fonamental.

El llibre de text és, per sort o per desgràcia, en la nostra cultura didàctica, l'agent en el qual s'incardinen, realment i a la pràctica, les novetats, directrius, disposicions, etc, oficials o oficioses. Cal tenir present, endemès, que el llibre de text es prioritàriament usat a la immensa majoria d'escoles i instituts de secundària del país, i que és, precisament, a partir d'ell que s'acostumaven/acostumen a vertebrar les programacions. Considerades numèricament, el nombre d'escoles que no usen centralment el llibre de text són una minoria. Per tant, el llibre de text ha estat (i és) un protagonista important en el món de l'ensenyament. Pel que fa a l'investigador, el llibre de text, en tant que es tracta d'una evidència objectiva, ofereix tot un seguit d'avantatges, respecte a d'altres fonts documentals, i esdevé un document fonamental i imprescindible per diagnosticar l'evolució i les transformacions operades en els continguts de l'ensenyament. És per aquestes raons, i encara se'n podrien afegir d'altres, que s'ha donat un protagonisme important a l'anàlisi de llibres en la recerca.

Els llibres de text estudiats estan compresos entre el 3er curs d'EGB i el 3er de BUP; s'entén que els cursos de nivell inferior a 3er d'EGB no aporten dades significatives per a l'objecte d'estudi d'aquest projecte. S'entén també que el COU depassa, en certa manera,

l'ensenyament secundari, i es més una preparació per a la Universitat per a adolescents ja més definits quant a la seva àrea d'interessos professionals. En el camp de la secundària hem optat per centrar el treball en el BUP atès que la FP presenta una problemàtica particular de marginalització dins l'ensenyament secundari i una realitat molt dispersa quant a continguts d'història. Entenent que el cos medul·lar, a la pràctica, de la secundària era el BUP, hem centrat la recerca de secundària en aquest nivell.

D'entrada, s'intenta analitzar, principalment, la producció d'editorials radicades a Catalunya, efectuada fins el 1990. L'anàlisi dels llibres es realitza a diferents nivells, tant qualitatiu com quantitatiu. S'intenta fixar, respecte al volum total, allò que pertoca a la història i dins d'aquesta s'intenta aproximar quin és el pes que té la història de Catalunya i la història contemporània de Catalunya. Es fa un estudi dels tòpics factuais més comuns, dels personatges, del patrimoni històrico-artístic, citats, tractant de fixar quin és el pes que pertoca a cada període i àmbit. També s'analitza la iconografia tractant d'esbrinar quins són els tòpics i déficits més usuals en aquest aspecte. Particular importància es dona a la imatge del patrimoni històrico-artístic de Catalunya per entendre que aquesta és una dada fonamental que contribueix a una determinada percepció del país.

El treball es clou amb el capítol 15è dedicat a copsar el pensament, condicionaments i actituds del professorat respecte la història i la història contemporània de Catalunya. S'aproximen també als coneixements i actituds dels alumnes durant el període. Es pretèn una aproximació diversa als docents i als discents a fi de detectar quins són o han estat els coneixements d'història contemporània de Catalunya que tenen, i també els que han impartit o han assolit mitjançant el sistema educatiu.

Finalment, també es procedeix a analitzar la producció editorial i didàctica sobre història de Catalunya, tractant de copsar quins períodes són objecte prioritari d'atenció. El profit de l'estudi d'aquests materials diversos i col·leccions de divulgació és que no estan sotmesos a una reglamentació, el seu desenvolupament està fixat pel mercat. La consideració dels tipus de títols, i els que han estat més cops reeditats, orienta sobre quin període i tipus d'història de Catalunya consumeix més la gent, o indueix a consumir els joves o estudiants. L'anàlisi de qüestionaris, la recerca directa de dades en base a converses amb professors, i l'anàlisi de producció i vendes editorials són les fonts bàsiques utilitzades en aquest darrer capítol.

A manera de síntesi, es presenten unes conclusions al final del treball que posen de manifest la verificació o modificació de les hipòtesis de partida.